

- *Формування українського сегмента європейського дослідницького простору у сфері спостереження Землі (доповідач — доктор технічних наук Н.М. Куссуль)*
- *Щодо створення музею науки в Національному науковому центрі «Харківський фізико-технічний інститут» (доповідач — академік НАН України М.Ф. Шульга)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

29 січня 2020 року

На засіданні Президії НАН України 29 січня 2020 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали наукову доповідь заступника директора Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України доктора технічних наук **Наталії Миколаївни Куссуль** про формування українського сегмента європейського дослідницького простору у сфері спостереження Землі (докладніше див. на с. 39).

У 2015 р. держави — члени ООН підтримали Сендайську рамкову програму для зменшення ризику стихійних лих на 2015–2030 рр. Відповідно до неї та Цілей сталого розвитку мобілізуються зусилля для подолання всіх форм бідності, боротьби з нерівністю та зменшення негативного впливу змін клімату. Одним із незалежних джерел інформації для оцінки досягнень у цьому напрямі є супутникові дані. Зараз у вільному доступі з'явилися великі обсяги супутникових даних, для обробки яких потрібні хмарні обчислювальні ресурси. Відповідні методології й технології розроблялися в межах проєктів спільного дослідницького центру Європейської комісії, Європейського космічного агентства, Українського науково-технологічного центру і Федерального міністерства з питань економіки та енергетики Німеччини.

Серед найвагоміших практичних здобутків варто відзначити те, що з 2016 р. Україна стала членом європейського дослідницького простору і учасником програми «Горизонт-2020» ERA-PLANET, яка є європейською частиною плану Group on Earth Observation (GEO). Інститути НАН України за координації Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України на конкурсних засадах беруть участь у реалізації 3 із 4 проєктів ERA-PLANET, а саме: GEOEssential, IGOSP та SMURBS. За цими проєктами розроблялися методології моніторингу Цілей сталого розвитку та технології «розумних» міст у рамках European Research Area.

Розроблені в Інституті космічних досліджень НАН України та ДКА України моделі машинного навчання впроваджуються в проєкті Світового банку «Підтримка прозорого землекористування в Україні» за фінансового сприяння Єврокомісії. Результати виконання проєкту передано органам державної та місцевої влади для оцінки реального стану землекористування в Україні.

У 2011 р. офіційно зареєстровано тестовий полігон міжнародної мережі стандартизованих полігонів сільськогосподарського призначення JESAM-Ukraine, що став одним з основних об'єктів дослідження Ініціативи глобального сільськогосподарського моніторингу GEO (GEOGLAM). На сьогодні дані полігона використовують у проєктах валідації супутникових продуктів Канадського космічного агентства, Космічного агентства Франції CNES, Європейського космічного агентства.

У 2018 р. в Інституті в межах публічно-приватного партнерства створено інноваційний підрозділ «Лабораторія інжинірингової школи Noosphere», в якій відпрацьовують процедури комерціалізації результатів наукових досліджень та розвитку наукових і студентських стартапів.

Прикладні продукти супутникового моніторингу (геоінформаційні карти) використовують у Київській міській держадміністрації для інформування населення про екологічний стан міста, формування та реалізації екологічної стратегії Києва, а також у Міністерстві енергетики та захисту довкілля України для звітування в рамках Конвенції ООН з боротьби з опустелюванням UNCCD.

Проєкт у галузі супутникового агромоніторингу включено до спільної програми НАН України та Об'єданого дослідницького центру Єврокомісії JRC.

З 2019 р. в рамках програми використання хмарних сервісів спостереження Землі GEO-AMAZON розпочато впровадження розроблених методологій для обчислення індикаторів Цілей сталого розвитку за допомогою хмарної платформи Amazon для території України.

Доповідь доктора технічних наук Наталії Миколаївни Куссуль

У 2019 р. Україна ввійшла до європейської частини GEO (EuroGEO) і створила Український комітет GEO-UA. Інститут став офіційним членом міжнародної мережі навчальних центрів Copernicus Academy, яка покликана налагодити взаємодію науково-дослідних та академічних установ з органами влади і постачальниками послуг.

Подальший розвиток європейського дослідницького простору та впровадження сучасних технологій супутникового моніторингу сприятиме інноваційному розвитку та цифровізації української економіки на основі найсучасніших і визнаних у світі технологій; дасть можливість забезпечити гідне представлення України в міжнародних наукових програмах, розширити участь вітчизняних учених у міжнародних наукових проєктах та конференціях; залучати талановиту молодь до наукових досліджень світового рівня і втілювати їхні ідеї у наукові стартапи у співпраці з комерційними компаніями; здійснювати супутниковий моніторинг землекористування в Україні та надавати об'єктивну й оперативну інформацію державним органам з метою прийняття управлінських рішень.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон; голова Ради директорів ТОВ «Авіаційний розрахунковий центр», голова Громадської спілки «Українське товариство виробників геопросторових

Доповідь академіка НАН України Миколи Федоровича Шульги

даних» Р.В. Челноков; директор Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України член-кореспондент НАН України О.П. Федоров; начальник відділу Українського гідрометеорологічного центру кандидат географічних наук Т.І. Адаменко; перший віцепрезидент НАН України академік НАН України В.П. Горбулін; директор Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» академік НАН України В.М. Геєць; директор Інституту колоїдної хімії та хімії води ім. А.В. Думанського НАН України академік НАН України В.В. Гончарук.

Підсумовуючи виступи, академік Б.Є. Патон зауважив, що останнім часом дослідження Землі з космосу, зокрема пов'язані з моніторингом стану сільськогосподарських земель, повітря, водойм тощо, стали дуже поширеними. Зараз такі спостереження набули ще більшої актуальності у зв'язку з посиленням негативних змін в екологічному стані планети. В установах Академії накопичено великий досвід використання інформаційних технологій для таких досліджень.

Президія НАН України наголосила, що космічні дослідження Землі є комплексною проблемою, вирішення якої потребує міжнародної співпраці. Тому важливо брати участь у конкурсах європейських програм, розвивати дослідження в галузі супутникового моніторингу, залучати до цього представників бізне-

су й талановиту молодь. Доцільно розглянути можливість ініціювання Державної програми моніторингу економічних показників та індикаторів Цілей сталого розвитку на основі великих обсягів дистанційних та наземних даних і машинного навчання.

* * *

Далі учасники засідання заслухали доповідь академіка-секретаря Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України, генерального директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» академіка НАН України **Миколи Федоровича Шульги** щодо створення музею науки в Національному науковому центрі «Харківський фізико-технічний інститут» (стенограму див. на с. 46).

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» — один з найдавніших та найбільших центрів фізичного профілю в Україні. За час існування його вчені зробили вагомий внесок у розвиток фізичної науки і технологій. Так, у ННЦ ХФТІ вперше було проведено штучне розщеплення ядра атома літію, організовано першу в СРСР криогенну лабораторію, одержано рідкі водень і гелій, збудовано трикоординатний радіолокатор. У 40-х роках минулого століття Центр став одним з активних учасників робіт з використання атомної енергії і розвитку термоядерних досліджень.

У Харківському фізико-технічному інституті працювала ціла плеяда видатних учених зі світовим ім'ям: Л.Д. Ландау, І.В. Обреїмов, А.К. Вальтер, О.І. Лейпунський, К.Д. Синельников, Л.В. Шубніков, І.В. Курчатова, Г.Д. Латішев, Є.М. Ліфшиц, І.М. Ліфшиц, А.О. Слуцкін, В.Є. Іванов, О.Я. Усиков, С.Я. Брауде, Д.В. Волков, О.І. Ахієзер, О.Г. Ситенко, Б.Г. Лазарев, Я.Б. Файнберг, В.Ф. Зеленський, Б.І. Веркін, І.Я. Померанчук, О.О. Галкін, А.Ф. Прихотько та ін. Указом Президента України в 1993 р. ХФТІ надано статус першого в країні національного наукового центру. Велику кількість унікальних експериментальних установок віднесено до національного надбання України.

Основне завдання музею — ознайомлення громадськості з науковими досягненнями ННЦ ХФТІ, його історичним минулим та сучасними розробками через проведення оглядових і тематичних екскурсій, занять зі школярами та студентами. Поєднання історичної експозиції з нині працюючими науковими лабораторіями надає нові можливості для популяризації науки з використанням сучасних музейних технологій.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків; почесний директор Інституту археології НАН України академік НАН України П.П. Толочко.

Президія НАН України підтримала ініціативу щодо збереження наукової спадщини та висвітлення наукових досягнень Академії серед громадськості, відзначивши важливість цієї роботи, а також необхідність популяризації наукової діяльності, підвищення інтересу суспільства, і насамперед молоді, до науки.

Діяльність зі збереження наукової спадщини — обов'язок Академії перед майбутніми поколіннями, але не менш важливим завданням є демонстрація нинішніх досягнень учених із застосуванням сучасних музейних технологій. Було висловлено думку щодо доцільності рекомендувати й іншим науковим установам активізувати роботу зі створення експозицій про їхню діяльність і забезпечити до них доступ громадськості. Не варто також оминати увагою питання використання музею для проведення занять зі школярами та студентами. Зважаючи на гостроту проблеми поповнення науки молодими кадрами, залучення молоді до наукової діяльності — одне з найнагальніших завдань.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- присудили за результатами конкурсу 2019 року Золоту медаль імені В.І. Вернадського НАН України в номінації «Вітчизняний вчений» академіку НАН України **Анатичуку Лук'яну Івановичу**, а в номінації

«Зарубіжний вчений» — професору **Гриню Юрію Миколайовичу** (Німеччина) за видатні досягнення в галузі термоелектричного матеріалознавства;

- присвоїли звання «Почесний доктор Національної академії наук України» головному науковому співробітнику Інституту природокористування НАН Білорусі академіку НАН Білорусі **Логінову Володимиру Федоровичу** за вагомий внесок у розвиток науки, суспільний прогрес, забезпечення миру, взаєморозуміння й співробітництва між народами;

- схвалили пропозицію Відділення економіки НАН України, вченої ради Інституту економіко-правових досліджень НАН України та представників наукової громадськості про присвоєння імені академіка НАН України В.К. Мамутова Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України;

- затвердили графік та низку заходів з проведення сесії Загальних зборів НАН України та загальних зборів відділень НАН України;

- підбили підсумки оцінювання діяльності наукових установ НАН України за 2019 рік: загалом за минулий рік оцінювання пройшли 39 установ НАН України, в тому числі 352 їхні підрозділи; з оцінених установ 32 (82%) було віднесено до категорії «А», 7 (18%) — до категорії «Б»; на 2020 р. заплановано оцінювання ще 16 установ;

- підтримали рішення щодо проведення у 2020 р. Міжнародної наукової конференції «Сучасні проблеми фізики твердого тіла і статистичної фізики», присвяченої 90-річчю від дня народження академіка НАН України В.Г. Бар'яхтара, а також 25-річчю створення Інституту магнетизму НАН України та МОН України;

- заслухали інформацію про видання в серії «Бібліографія вчених України» книги «Володимир Петрович Семиноженко».

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Погоджено кандидатуру:

- доктора політичних наук **Зернецької Ольги Василівни** на посаду завідувача відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»;

- кандидата історичних наук **Бульвінського Андрія Григоровича** на посаду завідувача відділу історії нових незалежних держав Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»;

- кандидата історичних наук **Толстова Сергія Валеріановича** на посаду завідувача відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»;

- кандидата історичних наук **Шведа В'ячеслава Олександровича** на посаду завідувача відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всевітньої історії НАН України»;

- кандидата наук із соціальних комунікацій **Гарагулі Сергія Сергійовича** на посаду завідувача відділу наукового формування національних реферативних ресурсів Інституту інформаційних технологій Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського;

- кандидата історичних наук **Дзирі Олесі Іванівни** на посаду завідувача відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського;

- кандидата наук із соціальних комунікацій **Коновал Людмили Володимирівни** на посаду завідувача відділу електронного науково-інформаційного обслуговування Інституту інформаційних технологій Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського;

- кандидата наук із соціальних комунікацій **Струнгар Валерії Валеріївни** на посаду завідувача відділу обслуговування інформаційними ресурсами Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України члена-кореспондента НАН України **Глинчук Майю Давидівну** за багатолітню плідну невтомну наукову і науково-організаційну діяльність та вагомий творчий здобуток у галузі матеріалознавства і технології матеріалів.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук, професора **Кобушкіна Олександра Петровича** за багатолітню плідну наукову і педагогічну працю, вагомий здобуток у галузі ядерної фізики та підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації;

- головного наукового співробітника Інституту скінтіляційних матеріалів НАН України члена-кореспондента НАН України **Гектіна Олександра Вульфівича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога, вагомий творчий здобуток та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів — фахівців у галузі скінтіляційного матеріалознавства і радіаційної фізики;

- головного наукового співробітника Інституту скінтіляційних матеріалів НАН України доктора фізико-математичних наук, професора **Рижикова Володимира Діомидовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий

особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів у галузі радіаційної фізики і радіаційного приладобудування;

- академіка-секретаря Відділення економіки НАН України, директора Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України академіка НАН України **Лібанову Еллу Марленівну** за багатолітню плідну творчу працю вченого, педагога, організатора наукових досліджень у галузі соціоекономіки, демографії й економіки праці та вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту ядерних досліджень НАН України члена-кореспондента НАН України **Пугача Валерія Михайловича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий творчий здобуток у галузі ядерної фізики і фізики елементарних частинок.

Відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» нагороджено:

- президента Науково-виробничого об'єднання «Фарматрон» доктора фармацевтичних наук **Мазура Івана Антоновича** за плідну співпрацю з творчими колективами НАН України з розроблення інноваційних лікарських засобів та впровадження їх у виробництво;

- засновника будівельної компанії ТОВ «KSM GROUP» **Копистиру Сергія Миколайовича** за вагомий особистий внесок у будівництво об'єктів соціально-побутового призначення для НАН України та сприяння розвитку наукових досліджень.

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- співробітників Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України — старшого наукового співробітника, кандидата технічних наук **Загородню Сніжану Анатоліївну**; провідного наукового співробітника, доктора фізико-математичних наук **Миронцова Микиту Леонідовича**; старшого наукового співробітника, кандидата технічних наук **Охарева Вячеслава Олександровича** — за плідну творчу працю, особисті досягнення у професійній діяльності та вагомий внесок у розвиток наукових досліджень.

Подякою НАН України відзначено:

- завідувача відділу Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України кандидата технічних наук **Шелягіна Володимира Дмитровича** за багатолітню плідну невтомну наукову і науково-організаційну

працю та вагомі творчі здобутки у розробленні і впровадженні новітніх технологій зварювання та з'єднання матеріалів;

- ученого секретаря Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка НАН України кандидата технічних наук **Корній Валентину Василівну** за багатолітню плідну і сумлінну працю, вагомі здобутки в науково-організаційній роботі та значний особистий внесок у розвиток наукових досліджень і підготовку наукових кадрів в Інституті;

- провідного інженера-технолога Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України **Чаркіну Тамару Олександрівну** за багатолітню сумлінну працю, вагомі здобутки у професійній діяльності та особистий внесок у розроблення і впровадження новітньої сцинтиляційної техніки;

- кандидата хімічних наук **Пацюка Федора Никифоровича** за багатолітню плідну науково-організаційну працю в апараті Президії НАН України та особистий внесок як голови профспілкового комітету у захист трудових і соціально-економічних прав його працівників;

- радника Президії НАН України, почесного генерального директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» академіка НАН України **Неклюдова Івана Матвійовича** за не-

втомну плідну працю вченого, педагога і організатора наукових досліджень у галузі радіаційної фізики твердого тіла і радіаційного матеріалознавства, визначні творчі здобутки світової ваги, вагомий особистий внесок у вирішення проблем підвищення безпеки та подовження ресурсу роботи блоків атомних електростанцій.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- керівника відділення Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України члена-кореспондента НАН України **Васильєва Всеволода Вікторовича** за багатолітню плідну невтомну наукову і науково-організаційну працю та вагомі творчі здобутки в галузі математичного моделювання динамічних систем в енергетиці;

- головного наукового співробітника Інституту соціології НАН України доктора філософських наук, професора **Ручку Анатолія Олександровича** за багатолітню плідну невтомну працю вченого і педагога, вагомі творчі здобутки та значний особистий внесок у розвиток прикладної соціології.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик